

ס"ט; שם, ב, עמ' מב, עמ' ס"ה; שם ג — ד, עמ' צ"ה; הדרום, נ, תש"מ, עמ' 159; הלכה ורפואה, א, עמ' ש"ד; שם ב, עמ' ק"ו; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ד, סי' כ"ז וסי' ק' — ק"ב.

בענין הזרעה מלאכותית

השאלה:

- א. האם מותר להוציא זרע מהבעל על מנת להזריעו באשתו?
- ב. האם מותר לבצע הזרעה מלאכותית באשה, תוך ימי נידתה?
- ג. האם הבן או הבת מתייחסים אחרי הבעל לכל דבר, והאם קיים הבעל בזה מצות פריה ורבייה?

תשובה:

א. בשאלות ותשובות מהרש"ם, (חלק ג' סימן רס"ח) פסק, שאין בהוצאת זרע מהבעל לצורך הזרעה באשתו משום השחתה והוצאת זרע לבטלה, כיון שאותו זרע לא ילך לאבוד. על כן, כאשר מוציא הזרע מתוך כוונה לגרום לפריה ורבייה, אין בזה איסור. אכן המהרש"ם התנה את היתרו רק לשעת דחק גדול, כשאין דרך אחרת לאשה להכנס להריון, ובאופן זה הסכימו עוד פוסקים מגדולי האחרונים.

ב. המהרש"ם פסק להתיר רק בימי טהרתה של האשה (וכן כתבו הפוסקים האחרים). וטעמם שגם בעיבור באופן בלתי ישיר, אם נעשה בזמן נידתה, הטבע של הילד יהא פגום כבן נידה, כיון שנקלט בימי נידתה. אכן אחד מרבני דורנו כתב עצה, שהאשה תטבול קודם ימי ליבונה ואז לפי רוב החשבונות — תצא מגדר נידה דאורייתא, שהרי ספירת ז' נקיים בזמננו הוא רק חומרא מדרבי זירא;

ג. גדולי האחרונים חקרו בשאלה אם קיים מצות פריה ורבייה בנתעברה מאמבטי, ודעת רבים שאכן קיים המצוה, וכל-שכן בנידון דידן שלא נתעברה מאליה, אלא נעשה מעשה רב והשתדלות מרובה.

מסקנה:

אין להקל בהזרעה מלאכותית, עד אשר ימוצו כל האפשרויות בדרך הטבע. אכן כאשר אין דרך אחרת, נוטה המחבר להקל בשעת הדחק להוציא זרע מהבעל ולהזריעו באשתו, אפילו בתוך ימי ספירתה, בתנאי שתטבול קודם ליבונה; ובכך קיים הבעל מצות פריה ורבייה; והבן או הבת מתייחסים אחריו לכל דבר. (שאלות ותשובות מנחת יצחק, חלק א', סימן נ"א).

מקורות נוספים: ראה להלן עמ' 166.

בדין הזרעה מלאכותית

מסקנות הדברים

א. מותר ליקח מזרע הבעל ולעשות הזרעה מלאכותית באשתו, גם בימי נדוּתה, אם אי-אפשר בזמן אחר, ואין בזה משום הוצאת זרע לבטלה. ומסתבר שהולד מתייחס לבעל הזרע, וחשיב כבנו לכל דבר, והוא בנו ודאי ולא ספק, אם נעשה ע"י רופא אומן. אך נכון יותר להקפיד לא לעשותה אלא בפני שנים.

ב. יש להסתפק, במי שהכניסו מזרעו לתוך רחם אשתו ובתוך ב' או ג' ימים מת בלא בנים — אם אשתו חייבת בחליצה, אף אם נתעברה מאותו הזרע וילדה בן, כיון שקליטת הזרע היתה לאחר מותו. גם מסופקני אם האיש והאשה יכולים לעכב זה על זה, או לכופף אחד את השני להזרעה מלאכותית. כמזכיר יש להסתפק בבן הנולד מהזרעה מלאכותית, אם נימול לשמונה גם בשבת.

ג. איסור גמור להזריע מזרע של איש אחר לתוך אשת-איש, שמא ישא אחותו מאביו. וגם נראה שהולד הנולד מהזרעה זו הוא ספק ממזר. אולם אין ההזרעה חשובה כזנות, ואינה נאסרת כלל לא לבעלה ולא לזה שנתעברה מזרעו. כמזכיר אי-אפשר כלל לקיים מצות ייבום ולהקים שם ע"י הזרעה מלאכותית.

ד. אם הזרע הוא מנכרי, אף שמכוער מאד לעשותו, "ואין ספק כי טבע האב צפון בבן", וגם הוי "הזרעה שלא בקדושה". אולם מעיקר הדין, אפשר דלא אסור לעשות כן גם באשת איש, והולד הנולד מהזרעה זו אינו צריך גירות, והוא ישראל גמור בלי שום חשש ממזרות, ואף לא פגום לכהונה, והאשה עצמה אינה מתחללת, ולא נעשית זונה משום כך, ואם היא כוהנת או לוייה הולד כמותה. אולם חייב הבעל לפרוש מאשתו ג' חדשים לפני ההזרעה עד ג' חדשים לאחר ההזרעה האחרונה. אבל אינה נאסרת עליו עד כ"ד חודש לאחר לידה, ולא נוהג בזה הדין של מעוברת ומינקת חברו. איש ואשה שאין להם בנים והאשה תובעת גט, אין הבעל יכול לטעון דאפשר בהזרעה זו.

(הרב ש.ז. אויערבך, נועם, כרך א', תשי"ח, עמ' קס"ה).

מקורות נוספים:

ראה להלן עמ' 166.

מזונות בגולד מהזרעה מלאכותית

השאלה :

האם חייב בעל האשה במזונותיו של וולד שנולד כתוצאה מהזרעה מלאכותית ?

תשובה :

הדיון מתחלק לשני מצבים עקריים : א) כאשר ההזרעה היא מבעל לאשתו ;
ב) כאשר ההזרעה היא מזרע איש זר שאינו בעלה.

א. בהזרעה של בעל לאשתו — עקר השאלה היא, האם הילד מתייחס אחרי אביו רק כשהוא נולד כתוצאה מיחסי מין רגילים, או בכל מקרה שהזרע שייך לבעל — הולד נחשב כבנו לכל דבר. המחבר מביא שורה ארוכה של פוסקים, הסוברים שבכל מקרה שהזרע שייך לבעל — גם אם ההזרעה לא היתה כדרך כל הארץ — הולד נחשב כבנו לכל דבר. עקר דיוגם של פוסקים אלו הוא בדין של "נתעברה ממנו באמבטי". יש המדמים דין זה להזרעה מלאכותית, ויש הסוברים, שגם אם ב"נתעברה באמבטי" אין הולד נחשב כבנו, אולם בהזרעה מלאכותית, שאפשר לדעת בודאות שהוא מזרע הבעל — יחשב כבנו לכל דבר. לעומתם, סבורים מיעוט הפוסקים, שאין הולד נחשב כבנו לכל דבר, אלא רק לחומרא, וכדי לגדור עצמם באיסורי עריות. אבל אין הוא נחשב כבנו לקולא דהיינו אינו פוטר את אשת בעל הזרע מייבום ומחליצה, לא קיים הבעל בכך מצוה פריה ורבייה ואינו יורשו.

ב. הזרעה בזרע של איש זר לאשת איש — המחבר מבחין בארבע אפשרויות :

1) זרע של ישראל — במקרה זה יש דעות הסוברים, שהולד אינו ממזר, כי ממזרות נוצרת רק כשקיימת בעילת איסור. לדעה זו שהולד כשר, הרי הוא מתייחס אחרי בעל הזרע, וייחשב כבנו, ויהיה האב חייב במזונותיו. לעומתם יש הסוברים, שהולד ממזר, כי האיסור קיים בכל מקרה של יצירת ילד מזרע אסור. לשיטה זו חיוב המזונות תלוי בשאלה הכללית של חיוב מזונות לממזר.

2) זרע של ממזר — לאותם הסוברים, שממזרות ישנה אפילו בלא בעילת איסור הרי הולד ממזר ממה נפשך. לעומת זאת, לאותם הסוברים, שאין ממזרות אלא במקרה של בעילת איסור — הולד ממזר רק לאותם הסוברים שהולד מתייחס אחרי בעל הזרע.

3) זרע של גוי — במקרה זה ודאי שאין הולד מתייחס אחרי אביו הגוי, אינו נחשב כממזר והוא ישראל כשר כאמו. כאן אין כל חיוב מזונות מצד ההלכה, כי חיוב מזונות הוא רק על האב ולא על האם ובמקרה זה אין הולד מתייחס אחרי אביו. במקרה זה יחולו על האם חיובי מזונות מדין "צדקה".

4) לא ידוע ממי הזרע — מבחינת חיוב מוזנות גם כאן תוטל החובה על האם מדין "צדקה", שהרי באופן מעשי לא ידוע מי הוא אבי-הילד. מצב זה הוא הוא השכיח ביותר, והמחבר דן בשאלה, האם יש להטיל חיוב על בעל האשה לזון את הולד שנוולד בהזרעה מלאכותית. מסקנתו היא: "כל עוד לא היתה התחייבות מפורשת מצידו לזון את הילד, הרי שהחיוב אם יוטל עליו יהיה רק מדין "צדקה" לזון קרובי אשתו. לאור צמצומה של החובה מדין "צדקה" — ובמיוחד פקיעת חיוב כזה במקרים של גירושי או מות האשה — הרי כדי להבטיח את מוזנות הילד, יש צורך בהתחייבות מפורשת של הבעל לזון את הילד שיוולד, התחייבות שתיערך באופן שתהא תקפה".

(י. אינדיג, דיני ישראל, כרך ב', תשל"א, עמ' 82-115).

מקורות נוספים: ראה להלן עמ' 166.

הזרעה מלאכותית

מחבר המאמר דן בשבע בעיות הלכתיות הקשורות בנושא זה:

א. האם מותר לבעל להוציא זרע לשם מטרה זו?
הדיון ההלכתי סובב סביב הבעיה, האם יש בזה משום איסור הוצאת זרע לבטלה. יש פוסקים האוסרים, גם אם אחר-כך יכניסו את הזרעונים לרחם האשה, ובפרט שבודאי כמה טיפות יצאו לבטלה. (ראה: שו"ת דברי מלכיאל, חלק ד', סימן ק"ז; שו"ת משפטי עזריאל, אבן העזר, סימן י"ז; שו"ת תשובה שלמה, חלק ב', אבן העזר, סימן ד'). לעומתם, יש פוסקים המתירים; משום שאין זו דרך השחתה, כיון שהוצאת הזרע נעשית על מנת שיוכנס אחר-כך לתוך רחם האשה כדי שתלד, והרי זה נקרא לצורך מצוה ולצורך תקון (ראה: שו"ת מהרש"ם, חלק ג', סימן רס"ח; שו"ת יביע אומר, אבן העזר, חלק ב', סימן א'; שו"ת קרית ארבע, אבן העזר, סימן ו'; עמק הלכה, סימן ס"ח). למעשה גם המתירים לא התירו אלא בשעת צורך גדול, כגון שעברו כבר עשר שנים ולא ילדה, ושני רופאים אומרים, שבדרך זו תתעבר (שו"ת מהרש"ם, שם).

ב. האם הולד מתייחס אחרי בעל הזרע?
דעת רוב הפוסקים היא, שהולד הוא כבנו לכל דבר, שהרי כוחו ואונו הוא. אך יש הסבורים, שאין הוא מתייחס אחריו, כיון שהוא עצמו הפקיר זרעו, להוציאו שלא במקום הראוי להוליד, אלא לתוך כלי ואין לו עוד שייכות לזרעו. לדעתם, הולד מתייחס אחריו רק אם נזרע כדרך כל הארץ, ולכן בנידון דידן הולד יתייחס רק אחרי אמו, כדוגמת בן הנולד מגוי.

ג. האם מותר להזריע הזרע בעת נדחה, ומה דין הולד במקרה כזה?
במקרה שאפשר לבצע את ההזרעה גם בזמן אחר — דעת רוב הפוסקים, שיש

לאסור בימי נידתה. זאת, מכיון שהולד ייחשב פגום, ובן נידה הוא ע"כ פנים (ראה: שו"ת מהרש"ם, שם; ברכי יוסף, אבן העזר, סימן א; האיש וחזונו — הוראה מהחזונו איש). במקרה שהרופאים אומרים, שאי-אפשר לאשה להתעבר אלא בתקופת נידתה — פסק בשו"ת יביע אומר, שם, להתיר משום מצות פריה ורביה.

ד. האם קיים הבעל ע"י כך מצות פריה ורביה?
במקרה שנתעברה ממנו באמבטי — כפי המתואר במסכת חגיגה, דף ט"ו — יש מהפוסקים הסבורים, שלא קיים המצוה, יען כי מצות פריה ורביה טעונה מעשה ובאמבטי לא עשה שום מעשה. ברם, בנידון-דידן, כשהוציא שכבת זרע לתוך כלי בכוונה להוליד — מודים כולם, שנקרא מעשה וקיים המצוה (ראה: עמק הלכה, שם; שו"ת ציץ אליעזר, חלק ג', סימן כ"ג; שו"ת יביע אומר, שם). יתר על כן, רבים מהפוסקים סבורים שגם במקרה של עבור באמבטי קיים המצוה, כיון שעל כל פנים יש וולד גוסף בעולם.

ה. האם מותר לעשות ההזרעה מורע איש אחר, ואם לא — מה האיסור?
לדעת כל הפוסקים, יש איסור בהזרעה מאיש אחר, אך חלוקות הדעות במהות האיסור. יש הסבורים, שהאיסור הוא מן התורה, מכוח הפסוק: "לא תתן שכבתך לזרע" — אסרה התורה בכל ענין הכנסת זרע אחר לתוך אשת איש, בעוד שבשאר איסורי עריות רק מעשה הביאה אסור (בגין אהובה, פרק ט"ו מהלכות אישות; זכר לחגיגה, מסכת חגיגה, דף ט"ו). לעומתם, דעת רוב הפוסקים, שאין איסור מדאורייתא, כי התורה אסרה את מעשה הבעילה והנאת הביאה באשת איש ובשאר עריות, ולא הכנסת זרע פסול גרידא (ראה: הפרדס, תשי"א, תשט"ז; תל תלפיות, תרצ"א). הגמוקים לאיסורי דרבנן:
א. חשש שמא יבוא לישא אחותו מאביו, כיון שאינו יודע מי הוא האב ויסברו שהוא בנו של בעל האשה;
ב. יבוא לפטור אמו מחליצה, כי יחשבו שיש בן לבעלה;
ג. מעשה זה הוא כתועבת ארץ מצרים;
ד. משום שיש בו מעין איסור אשת איש, כי לא יודע הזרע למי הוא ויבוא מתוך כך לתועבות גדולות;
ה. להסבורים, שהולד ממזר במקרה כזה — אסור להרבות ממזרים בישראל (ראה לקמן, סעיף ז').

ו. האם האשה נאסרת על בעלה?
לדעת רוב הפוסקים, אין האשה נאסרת על בעלה, כי אין כאן ביאת איסור, ועצם קבלת זרע מאחר איננה בכלל ערוה. האיסור של אשת איש הוא רק על-ידי בעילה ממש.
ברם, אם תתעבר מהזרעה זו, כתבו הרבה פוסקים, שהיא נאסרת על בעלה משום מעוברת חברו, וצריך לפרוש ממנה שיעור זמן העבור וההנקה (ברכי יוסף, אבן העזר, סימן י"ג; משפטי עוזיאל, שם; ציץ אליעזר, שם).

ז. מה דין הולד הנולד מורע אחר?

הבעיה תלויה בהגדרת ממזרות. אם ממזרות הוא משום שהיתה ביאת איסור — הרי בהורעה מלאכותית, שאין כאן ביאת איסור — הולד איננו ממזר. ואם ממזרות מוגדרת לגבי כל זלד הבא מאיש ואשה האסורים זה לזו באיסור כרת או מיתה, אף ללא ביאה — הרי שגם בהורעה מאיש אחר הולד ממזר.

רוב האחרונים פסקו, שהולד כשר לגמרי, כיון שאין כאן ביאת איסור. (אך אם הורע הוא ממזר — גם הולד ממזר). לעומתם, יש הסבורים שהולד ממזר, למרות שלא היתה ביאת איסור. אך רק אם ידוע בבירור שהורע נלקח מיהודי, אבל אם לא ידוע ממי הורע — הולד כשר, כי יש לתלות שהוא מגוי. אם הולד — בת, דעת שו"ת חלקת יעקב, שהיא פסולה לכתחילה לכהונה, כיון שגולדה על כל פנים בעקבות איסור דרבנן. גם האשה עצמה נפסלת לכהונה מהטעם הזה. (הרב ד. מ. קרויזר, נועם, כרך א', תשי"ח, עמוד קי"א).

מקורות נוספים:

ראה לעיל עמ' 128 — 141 וכן: ספר אסיא ב' 37 — 38, 135 — 137; ספר אסיא ד', 26 — 29, 300 — 301; אוצר הפוסקים, סימן א', ס"ק מ"ב; שם, סי' כ', ס"ק י"א, אותיות ח — י; שם, סימן כ"ג, ס"ק א', אותיות יג — יז; נועם, כרך א', תשי"ח, עמ' קכ"ד — קס"ו; שם, כרך ו', עמ' רצ"ה; שם, כרך י', עמ' נ"ז; שו"ת מנחת יצחק, חלק א', סי' נ'; שו"ת שרידי אש, חלק ג', סימן ה'; הרפואה והיהדות, פרק 15; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ט, סי' נ"א, שער ד'; שם, ח"ג, סי' ק"ב; תורה שלמה, כרך י"ז, עמ' 242, שו"ת חלקת יעקב, ח"ג, סי' מ"ה — נ"ב; שו"ת אג"מ, חאה"ע, ח"ג, סי' י"א.

נתוח כריתת הרחם

השאלה:

האם מותר לסרס אשה הסובלת ממחלת כליות וורידים — ע"י כריתת רחמה? תשובה:

בשולחן ערוך (אבן העזר, סימן ה' סעיף י"א) נפסק: "והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים, פטור אבל אסור". ושיטת הגר"א בבאורו שם, שאיסור זה הוא מן התורה, אלא שאין חייבים עליו מלקות. לאור זה אין להתיר כריתת הרחם אלא במקרה של סכנה, ולא משום צער גרידא.

ואף להסוברים, שאיסור סרוס באשה הוא רק מדרבנן, אפשר שגם לשיטתם אין להתיר בלא סכנה, כי לא כל איסורי דרבנן שוים, לומר שיהא מותר במקום צער. ולכן אף שההריון באשה כזו הוא סכנה לה, אבל בלא הריון — אין בה כל סכנה. על כן יש להתיר לה שמוש באמצעי מניעה כדי שלא תכנס להריון ולא תסתכן, אך אין להתיר לה כריתת הרחם.

מסקנה:

כאשר הסכנה לא נובעת ישירות מהרחם אלא מההריון — אין להתיר סרוס האשה ע"י כריתת רחמה, אלא יש לה להמנע מלהכנס להריון. (שו"ת אגרות משה, חלק אבן העזר, חלק א', סימן י"ג).

מקורות נוספים:

ראה בתמצית הבאה.